

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Kur noksta „auksiniai abrikosai“?

2013-12-10

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Kinas

AUTORIUS: Susanna Harutyunyan

DATA: 2013-12

Tarptautinis kino festivalis „Auksinis abrikosas“: kultūrų ir civilizacijų kryžkelėje

Jerevano tarptautinis kino festivalis pavadintas „Auksiniu abrikosu“ (Golden Apricot), nes abrikosas simbolizuoja Armėniją. Festivalis gimė iš draugiškų pokalbių, bendro darbo, iš tikrojo kino alkio. Jo kūrėjai – bendraminčiai kino režisierius Harutyun Khachatryan ir kino kritikai Susanna Harutyunyan bei Mikayel Stamboltsyan. Pirmasis tarptautinis kino festivalis „Auksinis abrikosas“ surengtas 2004 metais, nuo tol jis vyksta kasmet, antrąją liepos pusę, kai sunoksta abrikosai. Nuo 2005-ųjų filmai varžosi trijuose tarptautiniuose – vaidybinio, dokumentinio ir trumpametražio – kino konkursuose ir specialiojoje konkursinėje programoje „Armėnų panorama“, kurioje rodomi armėnų kilmės režisierių filmai iš viso pasaulio be jokių žanrinių ribojimų. Apie festivalį, rengiamą nuo 2004-ųjų, pasakoja viena jo iniciatorių, festivalio meno vadovė Susanna HARUTYUNYAN.

Pradėkime nuo to, kodėl Jerevano tarptautinis festivalis buvo pavadintas „Auksiniu abrikosu“ (*Golden Apricot*). Ogi todėl, kad abrikosas simbolizuoja Armėniją. *Prunus armeniaca* – tai lotyniškasis abrikoso pavadinimas, reiškiantis „armėnišką slyvą“. Armėnija – abrikoso protėvynė; armėnų karaliai dėvėjo abrikoso spalvos mantijas kaip išskirtinumo ženklą. Viena iš trijų Armėnijos valstybinės vėliavos spalvų yra abrikoso spalva.

Nepaisant rimtų istorinių sąsajų, tarptautinis Jerevano kino festivalis „Auksinis abrikosas“ gimė tarsi netyčia – iš draugiškų pokalbių, bendro darbo, iš tikrojo kino alkio ir dar daug iš ko. Visų pirma jis atsirado trijų bendraminčių ir bendražygių – kino režisieriaus Harutyuno Khachatryano ir kino kritikų Susannos Harutyunyan bei Mikayelio Stamboltsyano – mintyse. Pastaruosius du dešimtmečius jų keliai susikirto ne kartą: nuo 1985 metų Mikayelis Stamboltsyanas – nepakeičiamas visų režisieriaus Harutyuno Khachatryano filmų scenarijaus bendraautoris. Susanna Harutyunyan ir Mikayelis Stamboltsyanas taip pat ne vienerius metus dirbo kartu – 1996-aisiais jie sukūrė Armėnijos kino kritikų ir kino žurnalistų asociaciją, tapusią nacionaliniu FIPRESCI

(*Fédération Internationale de la Presse Cinématographique*) padaliniu. Žodžiu, viskas pakrypo taip, kad ši bendraminčių trijulė buvo pasirengusi įgyvendinti bendrą sumanymą. Tad 2004-aisiais Armėnijos sostinėje Jerevane gimė tarptautinis kino festivalis „Aukšinis abrikosas“. Vaidmenimis pasiskirstyta taip: Harutyunas Khachatryanas tapo generaliniu festivalio direktoriumi, Susanna Harutyunyan – meno vadove, Mikayelis Stamboltsyanas – programų vadovu, tačiau svarbiausi klausimai buvo svarstomi ir sprendimai priimami visada kartu.

Šiandien lengva sakyti, kad visa tai vyko neatsitiktinai. Kad šalyje su vos dviem išlikusiais kino teatrais, kuriuose sukasi iš esmės komerciniai hollywoodiniai filmai, turėjęs atsirasti tikrojo kino meno alkis. Bet ne visai taip – ilgesnį laiką nerodant tikrojo kino meno užauga karta, nejučiant jokie alkie ir ramiausiai suvirškinanti tai, kas jai pakišama. Šiandien bepigū samprotauti, kad tarptautinio kino festivalio poreikis jaustas seniai ir net buvo žengta keletas žingsnių siekiant ką nors panašaus įgyvendinti. Bet kažkodėl nė vienas tų bandymų nebuvo tęsiamas ir netapo visuomeninio gyvenimo reiškiniu.

Ir vis dėlto festivalis gimė neatsitiktinai. Nuo pat nepriklausomybės atgavimo 1991 metais armėnų kinas, nors nedrąsiai, mėgino prasimušti į tarptautinių festivalių programas. Didžiulio rezonanso sulaukė armėnų kino festivaliai ir retrospektyvos Paryžiuje (Pompidou centras, 1993), Monrealyje (2000), Bolonijoje (2003), Buenos Airėse (2004). Sulaukta ir pirmųjų rimtų apdovanojimų. 2003-iaisiais Harutyuno Khachatryano filmas „Dokumentininkas“, apdovanotas Specialiuoju žiuri prizų (*Jury Special Mention*) prestižiniame Karlovi Varų kino festivalyje, Čekijoje, vėliau apkeliavo didžiausius pasaulio kino festivalius.

Tarptautinė sėkmė lydėjo ir Alberto Mkrčiano, Vigeno Čaldraniano, Edgaro Bagdasariano, kitų režisierių filmus. Pasidarė aišku, kad Armėnijai, turinčiai nusistovėjusias kino tradicijas (pirmoji valstybinė kino studija Armėnijoje įsteigta 1923 metais, o pirmasis vaidybinis filmas „Namus“, sukurtas režisieriaus Hamo Bek-Nazarovo, ekrane pasirodė 1925-aisiais), šaliai, kurios kinematografas nenutrūkstamai susijęs su Sergejaus Paradžanovo ir Artavazdo Pelešiano vardais, reikia savojo tarptautinio kino festivalio, kokio nėra buvę iki šiol.

Tad, kaip ir visi festivaliai, „Aukšinis abrikosas“ gimė iš meilės – meilės Kinui. Kaip ir bet kurio festivalio, jo nebūtų be Tikėjimo, be fanatiško tikėjimo, jog darai tai, kas teisinga. Tačiau, ne taip, kaip kiti festivaliai, šis dar gimė iš Vilties, kad festivalis gali padėti prikelti armėnų kiną, įrašyti jį į tarptautinį kinematografo kontekstą.

Pirmasis tarptautinis kino festivalis „Aukšinis abrikosas“ buvo surengtas 2004 metais. Nuo to laiko festivalis vyksta kasmet, antrąją liepos pusę, kai sunoksta abrikosai.

Pirmojo festivalio konkursinėje programoje dalyvavo tik filmai, sukurti armėnų kilmės režisierių iš įvairių šalių, tarp jų – iš Prancūzijos, Rusijos, Belgijos, Kanados, JAV, Irano ir kitų. Tokia koncepcija turėjo gana rimtą pagrindą – dėl tam tikrų istorinių aplinkybių armėnų kilmės režisieriai sėkmingai dirbo ir tebedirba už savo istorinės tėvynės ribų visame pasaulyje, jų filmai rodomi garsiuosiuose festivaliuose, ir visus juos sutelkus galima sukurti, tebūnie ir sąlygišką, erdvę nacionaliniam kinematografui, kuriuo būtų galima didžiuotis. Prisiminkime kad

ir Holivudo klasiką Rubeną Mamulianą arba vieną pačių sėkmingiausių Prancūzijos režisierių Henri Verneuil (tai meninis Ašoto Malakiano pseudonimas), arba dar vieną ne mažiau sėkmingą prancūzą – Robert’? Gedikian’ą Gedikianą.

Na o pirmojo „Aukšinio abrikoso“ Didysis prizas atiteko žymaus armėnų kilmės Kanados režisieriaus Atomo Egojano filmui „Araratas“, ir tai jau savaime buvo simboliška, juolab kad filmas, palietęs pačią skausmingiausią visų armėnų – gyvenančių ir išėivijoje, ir pačioje Armėnijoje – genocido temą, yra kontroversiškas pirmiausia dėl to, kad jo autorius nutolo nuo tradicinių vertinimų ir klišių.

Atsiimti prizo Atomas Egojanas atvyko kitais metais. Būtent nuo 2005-ųjų jo vardas tvirtai suaugo su „Aukšiniu abrikosu“, nes nuo tų metų jis tapo nepakeičiamu festivalio prezidentu. „Aukšinio abrikoso“ organizatoriai jau nuo antrojo festivalio atsisakė tradicinių armėniško etnocentrizmo rėmų, kas atsispindėjo ir naujame festivalio šūkyje – „Kultūrų ir civilizacijų kryžkelė“. Šūkis, nepakitęs nuo pat 2005 metų, tarnauja tiesiant tiltus tarp kultūrų, plėtojant dialogą. Kartu jis atspindi ir Armėnijos, šimtmečius buvusios geopolitinių galių kryžkelėje, istoriją. Armėnija visada buvo įvairių imperijų „nesantaikos obuoliu“, kita vertus, kaip tik tai ir paskatino veržlų kultūros augimą, subrandinusį turtingą šalies kultūrinį paveldą. Jerevano miestas iki šiol yra gyvas šio paveldo pavyzdys. Tarptautinis kino festivalis „Aukšinis abrikosas“ savo ruožtu irgi tapo kertiniu įvykiu regiono kino kūrėjams bei visiems tiems, kurie išpažįsta bendrąsias žmogiškas vertybes, dialogą ir savitarpio supratimą. Festivalyje kasmet parodoma apie pusantro šimto filmų, supažindinančių su įvairiomis tautomis, etninėmis grupėmis, religijomis.

2005 metais pasikeitė ir festivalio formatas. Dabar filmai varžosi trijuose tarptautiniuose – vaidybinio, dokumentinio ir trumpametražio – kino konkursuose ir specialiojoje konkursinėje programoje „Armėnų panorama“, kurioje rodomi armėnų kilmės režisierių filmai iš viso pasaulio be jokių žanrinių ribojimų.

Per dešimt metų festivalyje yra viešėję itin garbingi pasaulinio kino kūrėjai: Vim Venders, Marko Bellokio, Teo Angelopulos, Tonino Guerra, Abbas Kiarostami, Claudia Cardinale, Fanny Ardant, broliai Taviani, Godfrey Reggio, Nikita Michalkov, Robert Gedikian, Leos Carax, Bruno Dumont, Lee Chang-dong, Miuchsen Machmalbach, Jafar Panahi, Claire Denis, Catherine Breillat, Jos Stelling, Krzysztof Zanussi, Béla Tarr, Victor Erice ir daugelis kitų kino įžymybių. Pasak vienos kino žurnalistės iš Maskvos, festivalis tapo malonia kino elito susitikimų vieta: „Autorinio kino klasikų nesunku suprasti: beveik pasakiška šalis, turinti tokią seną istoriją, dramatišką dabartį ir perspektyvią ateitį, neabejotinai domina bet kurį menininką“.

Pernai devintajam „Aukšiniam abrikosui“ buvo atsiųsta per 1300 dalyvio paraiškų iš aštuoniasdešimties pasaulio šalių. Per septynias dienas buvo parodyta 180 filmų, kuriuos pažiūrėjo daugiau nei 40 tūkstančių žiūrovų.

Dešimtas, jubiliejinis, „Aukšinis abrikosas“ vyko 2013 metų liepos 7-14 dienomis. Retrospektyvines savo programas parodė šių metų festivalio svečiai: Charles Aznavour, Stephen Freearzs, István Szabó, Ulrich Seidl ir kt.

„Režisieriai be sienų“ – išskirtinė gamybinė regiono platforma

Viena prioritetinių tarptautinio kino festivalio „Auksinis abrikosas“ užduočių – regioninio bendradarbiavimo plėtra, gamybinės platformos bei palankių sąlygų sukūrimas regioninei kooperacijai ir bendriems projektams. Tai nelengva užduotis, ypač turint omeny sudėtingas geopolitines regiono realijas, kai po SSRS žlugimo išsiskyrė įvairių etninių, religinių, kultūrinių grupių ir šalių interesai. Kinematografijos srityje šios naujos realijos suformavo naujus iššūkius prodiuseriams, režisieriams ir scenaristams. Kaip kino kūrėjai ketina spręsti šias problemas, jas suvaldyti, kad judėtų pirmyn,

į XXI amžių? Ar režisierius turi užsidaryti savo asmeniniame, nacionaliniame klate, ar jo pareiga žvelgti į pasaulį be sienų?

Regioninis forumas „Režisieriai be sienų“ – labiau žinomas kaip DAB (*Directors Across Borders*) – buvo inicijuotas Jerevano kino festivalyje „Auksinis abrikosas“, siekiant rasti atsakymus į šiuos klausimus bei skleisti idėją, jog kinui ir jo kūrėjams tenka ypatingas vaidmuo, kadangi kinas turi galią peržengti sienas, gali išmokyti suprasti kaimynus – pačia plačiaja žodžio prasme. Iš pradžių DAB buvo regioninis sambūris režisierių ir kino profesionalų, gyvenančių Kaukaze ir kaimyninėse Armėnijai šalyse, tokiose kaip Gruzija, Azerbaidžanas, Rusija, Turkija, Iranas, ir vienijamų tikėjimo, kad kinas yra ypatingas instrumentas, gebantis keisti žmogiškus tarpusavio santykius, nors ir kokie būtų politiniai, ideologiniai, rasiniai ar religiniai skirtumai ir ribos.

2007 metų sausį buvo pasirašyta Bendradarbiavimo deklaracija tarp Roterdamo (Nyderlandai), Busano (Pietų Korėja) ir „Auksinio abrikoso“ (Armėnija) tarptautinių kino festivalių, kuria DAB įtvirtino savo statusą, tapdama regioninio bendradarbiavimo platforma, jungiančia Kaukazo regioną su Europa ir Azija.

Nuo 2007-ųjų programa „Režisieriai be sienų“ įgyvendinama kaip kasmetinis regioninis bendrosios gamybos (kooperacijos) forumas kino festivalio „Auksinis abrikosas“ rėmuose. Pagrindinis forumo tikslas – plėsti Armėnijos ir viso regiono kino industriją, skatinti bendros gamybos filmus, susijusius su panašiomis pereinamojo laikotarpio valstybių problemomis, tarp jų ir daugiatautiškumo bei daugiakultūriškumo problema. Per šešerius metus forumas padėjo plėtoti ir paskatino apie 70 įvairių regiono šalių kino projektų: dalis jų šiandien jau įgyvendinti ir tapo filmais, pristatytais ne tik „Auksiniame abrikose“, bet ir kituose tarptautiniuose festivaliuose.

Daugiau informacijos apie festivalį ir jo regionines programas rasite svetainėse www.gaiff.am; www.dabhub.com

Iš rusų kalbos vertė **Rūta Mėlynė**